

Luminous Flux

Reflected overlays on locative norms

Το έτος 1914 ξεκινά μια σειρά συνεδρίων στα οποία ορίζονται για πρώτη φορά, σε διεθνές επίπεδο, οι κανονισμοί για την ασφάλεια της ανθρώπινης ζωής στη θάλασσα (SOLAS)ⁱ. Η αυξανόμενη κίνηση των πλοίων δημιούργησε την ανάγκη θέσπισης ενός κώδικα αναφορικά με τα διακριτικά και τις σημάνσεις στη ναυσιπλοΐα. Μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο το όραμα ενός ουμανιστικού προγράμματος για την παγκόσμια ανάπτυξη και την οικονομία θέτει ως προτεραιότητα την ελεύθερη διακίνηση και την ασφάλεια. Στα πλαίσια των εργασιών των σχετικών συνεδρίων αποτυπώνεται-χαρτογραφείται επίσημα το φαρικό δίκτυο και θεσπίζεται το πρωτόκολλο μίας διεθνούς γλώσσας. Με αφορμή το τρίτο συνέδριο το 1948 ανατίθεται στον κινηματογραφιστή της πρωτοπορίας, *Jacques Epstein*, από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνώνⁱⁱ η παραγωγή ενός ενημερωτικού και εκπαιδευτικού ντοκιμαντέρ με θέμα τους φάρους υπό τον τίτλο *Les Feux de la Mer (The Lights that never fail)*. Η ταινία ως μέρος ενός ορισμένου ιστοριογραφικού σχεδίου αποτιμήθηκε αργότερα ως προπαγάνδα.

Η κοινωνικοτεχνική μελέτη των μηχανισμών που συνδέονται με όρους όπως ασφάλεια, ελεύθερη διακίνηση, ευθύνη, έλεγχος, πειθαρχία, ενεργοποιεί ήδη από τα τέλη του 19ου αιώνα, ένα διακειμενικό μοντέλο σκέψης που εκδηλώνεται με την εμφάνιση επιμέρους γνωστικών πεδίων όπως η βιοπολιτική, η εθνογραφία, η γεωπολιτική, η κοινωνική ανθρωπολογία ή η φιλοσοφία των μέσων. Η ριζωματική αυτή συνθήκη εμπλουτισμένη από τις τεχνολογίες του διαδικτύου προσφέρει ειδικές θεάσεις προκειμένου να αναπτυχθεί μια αναστοχαστική οπτική ως εργαλειώδη πρακτική απόδοσης νοήματος μέσω αναδιανομών, συνεχών μεταγραφών και αναμετρήσεων. Στο διασυνδεδεμένο αυτό πλαίσιο η σύγχρονη πραγματικότητα αφομοιώνοντας τα χαρακτηριστικά μιας συνεχόμενης κινητικότητας, μιας διαρκούς ροής, μετεωρίζεται από τη θέση στην έκταση και από την έκταση στην εντόπιση ή αντίστροφα. Η διαδικασία της από-υλοποίησης συντελέστηκε ως επιλεκτική απομάγευση μέσω του διαδικτυακού κόσμου δημιουργώντας τις συνθήκες ανάδειξης μιας νέας διακύβευσης που αφορά τους κοινούς όρους και τους κανόνες που διατρέχουν τόσο τα αναλογικά όσο και τα ψηφιακά περιβάλλοντα ως συστημικές δομές που αρθρώνονται μέσω δικτυακών, κομβικών οργανώσεων.

Στο *Luminous Flux* το ενδιαφέρον για τους φάρους και το φαρικό δίκτυο δεν αφορά τόσο στην αναβίωση μιας αρχαιολογίας, όσο στη μελέτη ενός περίπου-πεπερασμένουⁱⁱⁱ συστήματος (quasi-oriented system) με συγκεκριμένες θέσεις και ορισμένη τοπολογία και στις απόπειρες συσχετισμού του με το διαδικτυακό παράδειγμα. Η παραγωγή ενός λόγου ή ακριβέστερα πολλαπλών συναρτησιακών λόγων απέναντι σε ισχυρά κωδικοποιημένα δίπολα όπως κέντρο-περιφέρεια, παγκόσμιο-τοπικό, επικοινωνία-αποκλεισμός, συμμετοχή-αυτοαναφορικότητα, αρθρώνεται μέσα από τα σημεία γειννίασης των θέσεων που σχηματικά και σημασιολογικά εμφανίζονται με τη μορφή του πλέγματος^{iv}. Η έννοια του πεπερασμένου χρησιμοποιείται εδώ ως τρόπος συνδιαλλαγής με παροντικότητες που ενεργοποιούν μια ευρύτερη συζήτηση γύρω από εντοπισμούς, σχέσεις και επιχειρούμενες διατοπίσεις. Μια παραδοσιακή κοινωνία η οποία δεν έχει κοσμικό, τελεολογικό χαρακτήρα δεν έχει ανάγκη καμία μορφή αρχαιισμού ή επιστροφής για

να εμπλακεί με το σύγχρονο, η μετα-νεωτερική θεώρηση όμως διαμορφώνει τύπους απεύθυνσης με το σήμερα μέσω συνεχών επικαιροποιήσεων σε ιστορικά μορφώματα προκειμένου να διερευνήσει τις δυνατότητες του παρελθόντος που δεν κατάφεραν να νοηματοδοτηθούν.

Ο φάρος ως τοπόσημο φέρει λόγο, έναν αποτροπαϊκό λόγο που αρθρώνεται μέσω της εκπομπής του φωτός. Μια μορφή κειμένου που παράγεται κατόπιν συμφωνίας και στοιχειοθετεί μια γλώσσα, ένα κώδικα. Το πρωτόκολλο που καθορίζει αυτόν τον κώδικα για κάθε φάρο δημιουργεί τη συνθήκη επικοινωνίας μεταξύ των φάρων-κόμβων. Στα διανεμημένα δίκτυα, όπως και στο ρίζωμα, κάθε κόμβος μπορεί να επικοινωνήσει άμεσα με έναν άλλο κόμβο χωρίς καμία μορφή ιεραρχίας. Απαραίτητη προϋπόθεση για την επικοινωνία αυτή είναι η ύπαρξη της κοινής σύμβασης, του κοινού πρωτοκόλλου. Τα κοινά αυτά πρωτόκολλα ορίζουν την τοπολογία του διαδικτύου⁵. Η ευθύνη του φάρου για το είδος του λόγου που εκπέμπει ως εποπτεία σε μια ορισμένη επικράτεια συναντά προβολικά την ευθύνη του κόμβου-χρήστη απέναντι στο αίτημα μιας αρχικής εκκίνησης. Το ζήτημα της ευθύνης σχετίζεται με την ύπαρξη διαφορετικών ταχυτήτων μεταξύ κεντρικά ελεγχόμενων και αποκεντρωμένων δικτύων αλλά και με την απορία απέναντι στο ερώτημα: ποιος συνδέεται με ποιόν. Η έννοια της ευθύνης αφομοιώνεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο επανεξέτασης του πολιτικού και της ηθικής. Η ηθική, αποδεσμευμένη από στερεοτυπικά αποκυρήγματα, γίνεται αντιληπτή σήμερα ως μία συμπαντική συνθήκη: είμαι υπεύθυνος για κάτι στο οποίο δεν εμπλέκομαι πρωτογενώς. Στην επινοημένη σύμβαση του περιγραφόμενου εγχειρήματος μία από τις βασικές αρθρώσεις συνοψίζεται στην οικειοποίηση της γλώσσας του φάρου και στην αναδιανομή ρόλων ανάμεσα στο φάρο-πυκνωτή και το φύλακα-χρήστη.

Στα πλαίσια της ανθρωπολογικής προσέγγισης για το χώρο, η αρχιτεκτονική οργανώνει τα όρια του φόβου για το έτερο, το διαρκώς άγνωστο, το παράσιτο, το μη προβλέψιμο. Η παραπάνω θεώρηση ορίζει την τοπονομολογία του φάρου ως διακριτή δυνατότητα μιας δομής να ελέγχει περάσματα, ζεύξεις και να επιχειρεί αποκλεισμούς ή διελεύσεις. Ο φάρος είναι ένα γεωγραφικό κατώφλι ανάμεσα σε ένα έδαφος, μια επικράτεια. Άρχει και άρχεται μέσω μιας ρυθμολογικής εκπομπής που καθιστά το τοπίο ασυνεχές και αποσπασματικό. Η μετάβαση, από ένα περιστασιακό δίκτυο με φωτιές που ανάβουν σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης, σε ένα οργανωμένο δίκτυο με προστατευμένα κτίσματα, παγώνει σταδιακά την εμφάνιση μιας αρχιτεκτονικής τυπολογίας που συνδυάζει τη λειτουργία με την κατοίκηση. Η σημερινή αποτίμηση που εντάσσει τους φάρους στο πεδίο της βιομηχανικής αρχαιολογίας εντείνεται από τα χαρακτηριστικά αυτής της κατασκευής. Η ανάπτυξη της καθετότητας και της ανοδικότητας, η κλίμακα και ο θόλος αποτελούν στοιχεία σύνδεσης με το υπερβατικό και τη θεολογία. Η μνημειακή απόδοση του φάρου άπτεται ακριβώς σε αυτό το παράδοξο, στη στέγαση μιας τεχνολογίας σε ένα κέλυφος με προ-νεωτερικές, αρχετυπικές δομικές εγγραφές.

Στο συλλογικό φαντασιακό ο φάρος συνδέεται με την απομόνωση. Μια μορφή απόσυρσης που εκτίθεται ως αναπαράσταση σε λογοτεχνικά και κινηματογραφικά αφηγήματα. Στην πραγματικότητα ο φάρος ανέπτυξε σημαντικές σχέσεις με την καθημερινή ζωή της κοινότητας. Αρχαιακές καταγραφές αναφέρουν ότι οι κάτοικοι παράκτιων περιοχών, εκμεταλλεζόμενοι το φως του φάρου, διεκπεραίωναν τις αγροτικές εργασίες τους κατά τη διάρκεια της νύχτας. Η προσμονή για την καθημερινή φωτεινή ενεργοποίησή του, αποτελεί, αντιληπτικά, μία ρυθμολογική ένδειξη κανονικότητας, ασφάλειας, διαδοχής.

Ο φάρος που εδρεύει στη νησίδα Δίδυμη ή Γαϊδουρονήσι κοντά στο λιμάνι της Ερμούπολης στη Σύρο είναι ο πρώτος φάρος του νεοσύστατου ελληνικού κράτους. Είναι ο πιο παλιός και ταυτόχρονα ο ψηλότερος

φάρος του ελληνικού φαρικού δικτύου. Κατασκευάστηκε από τη γαλλική εταιρεία φάρων και λειτούργησε για πρώτη φορά το 1834. Το ύψος του κυλινδρικού του πύργου είναι 29 μέτρα και το εστιακό του ύψος είναι 68 μέτρα. Θεμελιώθηκε την 25η Ιανουαρίου το 1834, για το πρώτο έτος της βασιλείας του Όθωνα, με βασιλική δαπάνη κι είναι έργο του βαυαρού αρχιτέκτονα Γιόχαν Ερλάχερ. Εντάχθηκε στο ελληνικό φαρικό δίκτυο μετά τους βαλκανικούς πολέμους το 1912-13. Μέρος του φάρου καταστράφηκε κατά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο. Το 1948 επισκευάστηκε και από τότε λειτουργεί εκπέμποντας ένα λευκό φωτισμό κάθε δύο λεπτά. Είναι ο πρώτος με περιστρεφόμενο μηχανισμό στο Αιγαίο και είναι από τους σπανιότερους ελληνικούς τύπους με το χώρο κατοικίας στο ισόγειο. Το μέγεθος και η εμβέλεια του τροφοδότησαν για χρόνια τη συλλογική αφήγηση με δοξασίες που ήθελαν τη λάμψη του να διακρίνεται ακόμη και από τη Σμύρνη.

Στο *Luminous Flux* η εμφάνιση του ιστορικού a priori του φάρου δεν τίθεται ως ιδεολόγημα διδακτικού χαρακτήρα αλλά ως μια ήδη εγκαταστημένη αξιακή ταυτότητα μιας τοπικότητας που επαναπλαισιώνεται. Το ιστορικό a priori είναι η κατάσταση της πραγματικότητας για δηλώσεις και κανόνες που χαρακτηρίζουν κάθε θεωρητική πρακτική. Η μετάβαση από τον εντοπισμένο κόμβο στο αενάως σχηματιζόμενο δικτυακό χώρο αντανακλάται στο πλησίασμα μιας νησίδας που συγκεντρώνει, μορφολογικά και εννοιολογικά τα χαρακτηριστικά ενός τελεολογικού “επέκεινα”. Μια μορφή βήματος που καταλαμβάνεται, κατά περίπτωση, προκειμένου να σχετιστεί με νέες υβριδικές ταυτότητες, επινοημένες δράσεις, συλλογικές συνάψεις ή ατομικές αποσχίσεις.

Το φαρικό δίκτυο ως χώρος άντλησης περιεχομένου προς συσχέτιση, επιλέγεται για την ιδιαιτερότητα του τοπίου στο οποίο αναπτύσσεται. Η θάλασσα, το υδάτινο στοιχείο είναι πάντα μια διαφεύγουσα έκταση. Ένα αβέβαιο, ασταθές τοπιακό σχήμα που συνεχώς λανθάνει. Η μετρήσιμη εκδοχή του μπορεί μόνο κατά προσέγγιση να οριστεί μέσα από διαγράμματα, χάρτες ή άλλες αναπαραστατικές πρακτικές. Η αντιπαράβολή του εδάφους, ενός ομοιότροπου χώρου, μιας επικράτειας, είναι ίσως πιο πλεονεκτική, πιο στέρεα και περισσότερο ασφαλής σε μια συζήτηση γύρω από συνδεσιμότητες, θέσεις και αναπτυσσόμενες σχέσεις. Ένα δίκτυο όμως ενταγμένο στην τοπιακή εμπειρία του αδιαμόρφωτου είναι emphaticά πιο πρόσφορο να εμπλακεί σε μια διαλογική σχέση με το υπερκειμενικό, ασταθές, δυνητικοποιημένο μοντέλο του διαδικτύου. Το υπερκείμενο, ως αντίληψη της συστημικής πραγματικότητας νοηματοδοτεί τους κόμβους σε διαμεσολαβήσεις τόπων, δηλώσεων ή συμπεριφορών. Η υπόθεση εργασίας αυτής της στόχευσης εντάσσει την έννοια του Αρχιπελάγους ως δυνατότητα θέασης του παγκόσμιου. Το παγκόσμιο κλιμακώνεται από τις ειδικές θεάσεις των τοπικών περιγραφών ως περιστασιακές υποδήσεις θέσεων του κοινωνικού ιστού εν μέσω GPS συστημάτων πλοήγησης, δορυφορικών εκπομπών, συσσώρευσης μετά-δεδομένων, κινητής τηλεφωνίας, εικονικής αναπαράστασης, φορητών υπολογιστών.

Η ολιστική οπτική αυτού του εγχειρήματος είναι ίσως η πιο πιθανή επιχειρησιακή πρακτική για να συσχετίσει κανείς αμφίσημες, επικαιροποιημένες έννοιες όπως τα κοινά, η ελευθεριότητα ή η επικοινωνία ως όψεις ενός νεοφιλελεύθερου μοντέλου με συστημικές, ριζωματικές οργανώσεις. Ο σχεδιασμός της πρότασης άπτεται στη δημιουργία ενός μικρό-δικτύου ανθρώπων που συναντιούνται στη συνθήκη ενός εργαστηρίου για να συστήσουν ένα διαλογικό πλαίσιο, μια ανοιχτή διαβούλευση γύρω από τις σημειωτικές υποθέσεις του φαινομένου της δικτύωσης. Το εργαστήριο ως φόρμα διεξαγωγής ανταλλαγών ενσωματώνει μετεωρισμούς, συλλέγει συνθήκες, στοιχεία μιας διαδικασίας που τίθεται σε προτεραιότητα σε σχέση με προκαθορισμένες ομολογίες ή συναινετικές βεβαιότητες. Η συγκέντρωση διαφορετικών λόγων και οπτικών στο πεδίο της εμπλοκής και της συσχέτισης συνοψίζεται δηλωτικά στον υπότιτλο που φέρει αυτό το

εγχείρημα: *Reflected overlays on locative norms* (αντανακλώμενες θεάσεις σε εντοπισμένες συμβάσεις). Το εργαστήριο περιλαμβάνει διαθεματικές εισηγήσεις, προβολές, ανοιχτές συζητήσεις, διαδράσεις λόγων και πρακτικών. Η συγκριτική μελέτη των συστημάτων, σε μια σημειωτική που αντιμετωπίζει την πολιτισμική εμπειρία ως χωρική μετά-γλώσσα^{vi}, εστιάζεται στη διαδικασία παραγωγής ενός υλικού, μιας καταγραφής. Το σύνολο αυτής της καταγραφής θα παρουσιαστεί με τη μορφή παραθεμάτων και τεκμηριώσεων ως επιτελεστικό ενέργημα που θα επικοινωνηθεί, θα εκτιμηθεί και θα αξιολογηθεί με όρους πραγμάτωσης, στο πλαίσιο ενός ολιγοήμερου εκθετικού γεγονότος.

ⁱ Safety Of Life At Sea

ⁱⁱ Department of Public Information/ Films and Visual Information division

ⁱⁱⁱ Michel Serres, *Theorie du quasi objet, Le Parasite*, Αθήνα, Σμίλη, 2009.

^{iv} Rosalind Krauss, *The Originality of the Avant-Garde and Other Myths*, Κέμπριτζ, Μασαχουσέτη και Λονδίνο, The MIT Press, 1986.

^v Networks, *Documents of Contemporary Art*, Κέμπριτζ, Μασαχουσέτη και Λονδίνο, Whitechapel Gallery and The MIT Press, 2014.

^{vi} Iouri Lotman, *La Structure du text artistique*, Gallimard, Παρίσι, 1973.